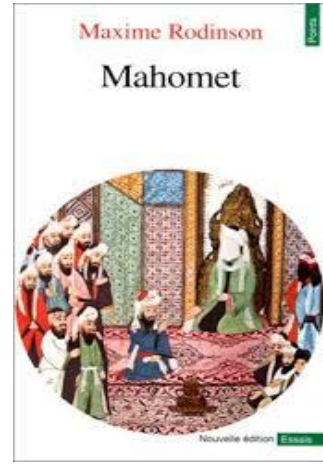


Maxime Rodinson, *Mahomet*, Éditions du Seuil, Paris 1994.<http://dx.doi.org/10.14395/jdiv374>

İsmail METİN*

Maxime Rodinson (1915-2004) *Mahomet* adlı eserini Komünist Parti'den ayrılışından üç yıl sonra 1961 yılında bir editörün isteği üzerine Fransızca olarak kaleme almıştır. Fransızca orijinalini incelediğimiz Rodinson'nun kitabının önsözünde Hz. Muhammed^(s) hakkında birçok biyografi yazıldığını, fakat bunların birbirinin benzeri olduğunu, kendisinin yeni bir şey ortaya koymayacağını ve sadece birkaç ayrıntıyı geliştireceğini ifade eder. Kitabında Caetani, Becker ve Lammens'in eserlerini överek W. Montgomery Watt'ın çalışmalarını hayranlıkla izlediğini belirtir (s. 11). Eseri yazma amacı olarak da Marksist teori gereği bireylerin yaşamlarının toplumsal nedenselliği üzerine bir insanın hayatı, gençlik deneyimleri, akraba ve ilk tanıştığı kimselerle ilişkilerinin kendisinin dikkatini çektiğini ve eseri bu bakış açısı ile yazdığını söyler. Yazar kitabı hazırlarken İbn İshak, Taberî, Vakidî ve İbn Sa'd'ın eserlerinden yararlandığını kaydeder (s. 12).

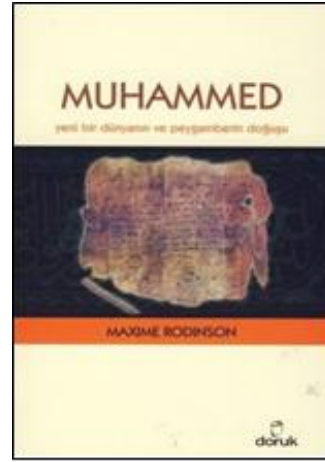


Hz. Muhammed^(s)'in hayatı ile ilgili eserlerin kendisinin vefatından 125 yıl sonra kaleme alındığını ifade eden Rodinson bundan dolayı sirete birçok söylenti, ailevî çıkarlar ve tarafgirliğin dâhil olduğunu vurgular. Bu nedenle siyer yazıcılığının objektif olmadığını fakat buna rağmen Kur'an'ın siyere kaynaklık etme hususunda yine de güvenilir kabul edilmesini belirtir (s. 13). Yazar kendisinin bir ateist olarak böyle bir kişiyi (Hz. Muhammed) anlayamayacağını düşünmenin doğru olmadığını, aslında bir ateistin de dinsel bir dünya görüşünü anlayabileceğine ikna olduğunu ifade eder (s. 15).

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Anabilim Dalı

Yazar, Fransızca ikinci baskısına yazdığı önsözünde, Muhammed, bir dinsel deha, büyük bir siyasi düşünür ve sizin gibi benim gibi bir insandı “Mohammed était un génie religieux, un grand politique et un homme comme vous et moi” (s. 18) diyerek kaleme aldığı eserinde Hz. Peygamber’i bazen Kur’an-ı Kerim’i yazabilecek derecede bir dâhi, kimi zaman vahiyler aldığını iddia eden bir kâhin, bazen de Rabbinde âşık bir münzevî olarak niteler. Eser başta İngilizce olmak üzere İtalyanca, İspanyolca ve diğer birçok dile çevrilmiştir.

Rodinon’un bu eseri yedi bölümden ve eklerden oluşmaktadır. Eserin ana hedefi Hz. Peygamber’in hayatını sosyolojik bir tahlille ele almaktır. Yukarıdaki bölümlerde genel olarak yazar, Hz. Muhammed’in etrafında toplanan topluluğun sırasıyla aldığı sosyolojik şekilleri tespit etmeye, onun, yeni bir devlete doğru gelişiminin sebeplerini, Arabistan’ın bu devlete ve onun ideolojisine yoğun katılımının nedenlerini göstermeye çalışmıştır. Eser Peygamberimizin soyacağı, haritalar, Arapça sözcükler ve kişi adlarının anlamları ve kaynakça ile son bulur. Eser *Muhammed* adıyla 1971 yılı Türk Dil Kurumu çeviri ödüllü yazar Atilla Tokatlı tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. (Maxime Rodinson, *Muhammed: Yeni Bir Dünyanın ve Peygamberin Doğuşu*, çev.: Atilla Tokatlı, İstanbul 2008). Bu eserin Türkçesinde bazen isimlerin yazım hataları söz konusu olabilmektedir.



“Présentation d’un monde” (Bir Dünyanın Doğuşu) adlı birinci bölümde (s. 21-30), kısaca önce Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Sasanî ve Pers İmparatorlukları’ndan ve son olarak Arapların tarih sahnesine adım atmalarından bahsedilir. Bu bölümde Araplar bir önyargı sonucu “barbar ve ürkütücü bir toplum” (Peuple barbare et inquietant) olarak anlatılır (s. 30). Fransız oryantalist Rodinson *Mahomet* adlı eserinde, birinci ve ikinci bölümde, Roma ve Sasanî’den Araplara bir toplum değerlendirmesi ile Arabistan’ın coğrafi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı ile dinî durumu üzerinde durur.

Eserin “Présentation d’un terre” (Bir Ülkenin Doğuşu) başlığını taşıyan ikinci bölümünde (s. 31-59), Arabistan’ın coğrafi özelliklerinden, çöl ve deve ikilisinden, sosyo-ekonomik durumdan, zengin-yoksul ayrımının bir sonucu olarak kölelikten, kadının toplum içerisindeki durumundan, Arapların vahşi ve

barbar oluşlarından, Arapların tanrılarında, Arapların Kuzey ve Güney diye ikiye ayrılmalarından, İslam'ın tek tanrı inancının çekiciliğinden bahseder. Rodinson'a göre, Arap toplumunda genel olarak zengin-fakir ayrımı vardır. Kimileri topladıkları servetler sayesinde köle sahibi olma olasılığını elde etmişlerdir. Zaman zaman bu kölelerin azat edildiği (mevlâ-mevâlî) görülür (s. 34-35).

Yazar bu bölümde önemli bir iddia bulunarak Hz. Peygamber'in doğumundan önceki şartların adeta kendisinin dünyaya gelmesi için hazırlandığını belirtir: "Bir Arap ideolojisinden güç alan, hem yeni koşullara uygun, hem de kadroya alacağı Bedevî ortamına yakın, büyük imparatorluklarla eşitlik içinde pazarlık edebilen bir Arap devleti... Devrin büyük ihtiyacı işte budur. Artık bütün yollar, bu ihtiyacı karşılayacak olan deha sahibine açıktır ve bu deha sahibi adam (Hz. Muhammed) doğmak üzeredir (s. 59)." (Tokatlı çev. s. 61)

Eserin üçüncü bölümü "Naissance d'un prophète" (Bir Peygamberin Doğuşu) başlığını taşımaktadır (s. 61-93). Bu bölümde Rodinson Hz. Muhammed'in sütanneye verilmesi (s. 68), göğsünün yarılması (s. 69), Suriye yolculukları ve Bahîra olayı (s. 70-71), Hz. Hatice ile evliliği (s. 72-73) ve vahiy konularını ele alır. Hz. Muhammed'in soyu hakkında genel bilgileri tekrarlayarak, Hz. İsa'nın doğumunun aksine Hz. Muhammed'in doğumunun mucizevi değil normal şartlarda gerçekleştiğinden bahseder. Yazar kendisi inanmasa da, İbn Hişam ve İbn Sa'd'da geçen Hz. Peygamber'in doğumu öncesi gerçekleşen olayları zikreder (s. 64-66).

Eserin dördüncü bölümünü oluşturan "Naissance d'un secte" (Bir Dinin Doğuşu) adlı uzunca kısımda ise (s. 95-178), vahiy konusu ayrıntılı olarak ele alınarak başta Duhâ suresi olmak üzere olaylar ayetlerle anlatılmaya çalışılmıştır (s. 95-102). Yazar kendisi sosyalist olduğu için Hz. Muhammed'i de devrimci Bir Peygamber olarak şu sözlerle nitelermektedir: "Muhammed karşılaşmış olduğu zorluklara karşı kendisini, zenginlere ve iktidar sahiplerine (konformistlere) karşı eleştirel bir tavra sürüklemiştir. Bunun sonucu olarak da, yenileyici, yenilik getirici akımlara açık bir tutum takınacaktır. Acıların üstesinden gelebilmek maksadıyla kendini toplumsal düzenin kurbanlarıyla (köle ve zayıflar gibi) bir ve özdeş sayacak ve hesap sormak ve egemenliklerini haklı gösteren ideolojiyi yıkmak için yüzünü güç sahiplerine çevirecektir. İşte bu yüzden Muhammed'in tavrı devrimci bir tavidir." (s. 109) (Tokatlı çev.: s. 111)

Bu bölümde vahiy konusundan başka ilk Müslümanlar olan Hz. Hatice, Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir'den ve diğerlerinden bahseder (s. 127-130). Yine burada Rodinson'un kendi fikrine uygun olarak şöyle bir değerlendirmesi vardır:

“Muhammed’e inananlar ve ona bağlananlar o zamanki Mekke’nin en özgür düşünceli insanlarıdır (s. 130).” Rodinson burada yine Mekke toplumunun yönetici tabakasına hâkim olan konformist anlayışa isyan eden zayıflar, fakirler ve kölelerden bahseder. Yine önemli bir olay olan Garânîk hadisesinden (s. 135), müşriklerin Müslümanlara yaptığı işkenceler ve boykottan (s. 139-140). Habeşistan hicretleri (s. 142-143) ve Medine’ye Hicret bu bölümün sonlarında ele alınan konulardır.

Medine dönemine geçiş olan kitabın “Le Prophète armé” (Silahlı/Savaşçı Peygamber) adlı beşinci bölümünde (s. 180-248), meşid inşası ve Hz. Aişe ile evlilik (s. 181-182), Medine Sözleşmesi (s. 184-185), yazarın kendisi de Yahudi olduğu için özel önem verdiği ve üzerinde durduğu Yahudilerle ilişkiler ve Yahudi şairlerin öldürülmesi (s. 188-190), Bedir Savaşı, münafıklarla ilişkiler, Uhud Savaşı, Yahudilerin bir kısmının Medine’den sürülmesi ele alınan konulardandır. Bunun yanında oryantalistler için önemli bir konu olan İfk Hadisesi (s. 233-234) ve Hz. Zeyneb ile evlilik konusu da değerlendirilmiştir (s. 238-240). Bu bölüm Hendek Savaşı’nın anlatımı ile sona ermektedir.

Uzun bölümlerden biri olan eserin altıncı bölümünü oluşturan “Naissance d’un État” (Bir Devletin Doğuşu) adlı kısımda ise (s. 249- 328), Hz. Muhammed’in devlet adamı kişiliği, arkadaşları, dört kadınla evlilik gibi konuların yanında Hudeybiye antlaşması, Mekke’nin Fethi, Hayber ve Tebûk Seferi konuları ele alınmıştır. Yine bu bölümün sonuna doğru Hz. Muhammed ile hanımları arasında gerçekleşen İlâ Olayı (s. 318-319), Veda Haccı, Veda Hutbesi ve Hz. Peygamber’in hastalığı ve vefatından bahsedilir (s. 320-329).

Kitabın son bölümü olan “Victoire sur la mort” (Ölüme Karşı Zafer) adlı yedinci bölümde ise, Hz. Muhammed’in kişiliğine bakış ve yaklaşımlar konusu işlenmiştir. Onun başarılı kişiliğinin arkasında etrafındaki eğittiği kimselerin de etkisi göz ardı edilemezdi. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Halid b. Velîd gibi arkadaşları onu başarılı kılmışlardır. Bunun doğal bir neticesi olarak Rodinson şöyle demiştir: “Muhammed Mekke’deki evinde birkaç fakiri toplayıp fikirlerini aşılamaaya koyulduğu tarihten bir asır sonra ona inananlar Loire’dan indüs kıyılarına, Poitiers’dan Semerkand’a uzanan bir dünyaya kumanda etmiştir (s. 333). Yine Rodinson’a göre Dicle ve Fırat kıyılarından Atlantik Okyanusu’na, Kuzey Afrika’dan Viyana önlerine dayanan Osmanlı Devleti’ne kadar sayısız Müslüman devlet ve toplum Hz. Muhammed’in bir başarısıdır (s. 337).

Rodinson yine bu son bölümde Hz. Muhammed’in büyüklüğünü açık yü-

reklilikle kabul etmenin bir hakkı teslim etmek olacağını söyler (s. 339). Rodinson ayrıca, Hz. Muhammed'in "karizmatik" bir kişiliğe sahip olduğunu belirterek, onun davranışlarının en küçük bir ayrıntısının bile Müslümanlar için model alınacak bir eylem olarak görüldüğünü ifade eder (s. 341).

Rodinson Hz. Muhammed'in "mucizeler Peygamberi" olduğuna dikkat çekerek, doğumundan itibaren ve hatta doğumundan önce bile birtakım olağanüstü olayların gerçekleşmesinin edebî literatürde bolca işlendiğini kaydeder. Ayın ikiye yarılması gibi mucizeler buna örnektir. Aynı zamanda şair ve yazarların Hz. Muhammed'e övgüler dizdiğini, bunlardan en meşhurunun Busîrî'nin Kaside-i Bür'e'si olduğunu dile getirir. Rodinson bu bağlamda Süleyman Çelebi'nin Hz. Muhammed için yazdığı Mevlid'i örnek göstererek, Müslümanların onun gelmesi ile yolunun aydınlandığı ve hakikatin ışığını bulduğunu düşündüğünü belirtir (s. 350).

Kitabın son sayfasında Rodinson düşüncesi ve eylemleri ile dünyayı sarmış bir insan olarak gördüğü Hz. Muhammed hakkında çok az şey bilindiğini itiraf etmektedir (s. 352). Kitap Arapça sözcükler ve kişi isimlerini açıklayan kısım, Hz. Peygamber'in soyağacını gösteren bir tablo, kitap bölümlerinin kaynakçası, biyografik özet kaynakça, Ortadoğu ve Arabistan Haritası ve içindeki sayfaları ile sona ermektedir.

Sonuç olarak, Batı'da ve özellikle Fransa'da Hz. Muhammed'in hayatı üzerine yazılmış birçok eser bulunmaktadır. Biz de bunların belli başlılarından olan Rodinson'un *Mahomet* adlı eserini böylece tanıtmış olduk. Bir sosyalist oryantalistin kaleminden çıkan bu biyografik eser oryantalist düşünce tarzını anlama ve yorumlama bağlamında bize bir ipucu vermektedir. Şimdi aşağıda yazarın önemli eserlerini kaynakça şeklinde vermeye çalıştık.